

Journal of Resistance Literature
Faculty of Literature and Humanities
Shahid Bahonar University of Kerman
Year 13, No. 25, autumn/winter 2022

**The Role of Contextual Components in the Globalization of Resistance
Novel
(A Small-scale Comparative Study)**

Shahram Delshad^{1*}
Fazel Abbaszadeh²

1. Introduction

According to the approach of globalization of literature, one of the important components in accelerating the process of globalization of literary works is the contextual components. Because a work, in addition to having a linguistic, technical and content components in order to reach the peak of globalization, must have the necessary contextual and meta textual components to achieve this position. The contextual characteristics of a work complete a circle of globalization if a work has other components, and if a work does not have these characteristics, it has a difficult path to go through and reach the level of globalization. In this article, three novels from Iranian sacred literature and three novels from the Palestinian resistance literature are studied in terms of contextual components. Important meta textual elements, such as translation and the flow of powerful literary criticism, cultural exchange, global exhibitions and markets, new media, have been the most important components discussed in this article to measure and evaluate the meta textual components considered by the authors.

2. Methodology

What is most important is to achieve a comprehensive and coherent model and components for evaluating literary works. The theory developed by Hesam Khatib is one of the most important theories and the most comprehensive one for the study of literary works. In his view, in addition to the textual components (e.g., structure, content, style, and content), a work needs to have contextual and meta textual components to reach the peak of

---

^{1*}Corresponding Author: Lecturer of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Guilan, Iran, Email: sh.delshad@ymail.com

²Assistant Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Zanjan Branch, Zanjan, Iran, Email: fazil.abbaszade@gmail.com

Date of Admission: 14/03/2021

Date of Acceptance: 02/10/2021

globalization. Compared to other axes of globalization, it cannot be considered insignificant, but the value and importance of this axis, like other axes, is important and vital. There may be many works that are structural and stylistic, original and creative, and have rich contents and themes, but the lack of contextual features has caused those works to move away from the border of globalization.

3. Discussion

The novels of the Arab resistance in terms of translation into different languages of the world have surpassed the Persian times and have won a greater share of the translation market and this is an important cultural channel and entry into the field of globalization. Apart from any prejudice and bias, with a scientific and fair critique, it can be concluded that Persian novels, due to their low quality, lack of a rich literary language, and lack of technically important narrative techniques, have a less share of this global market. The Holy Defense novel *Chess with the Doomsday Machine*, which has been translated into various languages, has these characteristics, and the author must be careful, obsessive, and knowledgeable in writing such novels, considering the appropriate subjects to write a great narrative, so that it can be welcomed across borders and conquer the world. This conquest means the penetration of the ideas and ideals of the revolution in the world with a good and fascinating novel and the later translation of it in the best way.

Literary criticism in Arab countries, unlike Iran, is more dynamic and effective and is achieved through numerous critical approaches. This advantage over Iran does not mean that criticism in Arab countries, like in Western countries, is constructive, innovative and influential and has reached its ideal level. This critique is also far from the desired level of powerful critique trend; but, it has a relative advantage over Iran. Literary criticism in Arab countries, like Iran, is involved in imitating and following Western critical theories and schools of thought, but there are many Arabizations and attempts to localize literary criticism and associate it with ancient Arab critical trends. This is largely due to the rich history of literary criticism in the Arab world, which is in line with the trend of criticism in ancient Greece and has gone much further.

So, contrary to common belief, cultural exchanges between Iran and the Arab world, especially in the field of literature, are very dim and worrying; however, there were very broad exchanges between the two nations in ancient times, which is not so in modern times. The best Arabic works have not been translated into Persian, and most of the studies on Arabic works do not go beyond student research. However, in the event of a warm exchange, especially in the field of resistance, because the novel *The Resistance of Palestine* has a considerable advantage, it provides the ground for the novel

of resistance to flourish more and more efficiently. But the Arabs' use of Persian culture and works is proliferating, and as we have seen, the novel *Chess with the Doomsday Machine* has been translated into Arabic, despite its short history. Also, other Iranian literary works, both old and new, have been translated into Arabic, and their use in the field of writing, translating and researching Iranian works is far greater than that of ours. Therefore, it is necessary for Iranian resistance writers to gain an accurate knowledge of the rich literary works of the world, especially the works of resistance, by examining and contemplating them, and to use them in order to promote their work.

4. Conclusion

The result shows that Palestinian literature has a higher status than Iranian resistance literature due to its contextual components. We have reached and witnessed the flourishing and conquest of the world by the eternal works of the of the Holy Defense literature of Iran and even the literature of the Palestinian resistance in the world.

In terms of meta textual components, little effort has been made by the authors of the Persian Holy Defense novel, some of which go back to the authorities and others to the authors themselves in not creating works capable of being able to take the road to globalization easily. In explaining this point, it should be said that in this regard, the works should have the necessary ability to be allowed in the meta text channels and components, such as having dramatic events and the way they are processed, which provide the ground for its emergence and becoming a magnificent cinematic film. Persian novels, despite including such events, still need effort in creating epic works. To some extent, it is related to the relevant authorities who do not make much effort to identify these cases. In general, among the Persian novels, the novel *Chess with the Doomsday Machine*, you can find the highest frequency of meta textual components such as translation, exhibition, and new media. The novel *The Palestinian Resistance* does not face any serious problems in terms of contextual components and has gained great advantages due to the attention and efforts of Arab officials and global attention to this literary phenomenon, which is mostly due to economic and political reasons, as well as fame and the universality of the events of the Palestinian resistance and the literary richness of the masterpieces have brought it a successful presence beyond the borders. They have meta texts, and *Qanadil* novel will be successful in the future if it has other components in this field, due to its new publication.

Keywords: Resistance novel, Sacred Defense, Globalization, Contextual components.

References

- Abboud, A. (1999). *Al-Adab Al-Maqarn, problems and horizons*. Damascus: Unity of the Arabic Book.
- Ahmad Zadeh, H. (2008). *Chess with doomsday machine*. Tehran: Sure-ye Mehr.
- Al-Khatib, H. (2001). *Comparative literature from universalism to globalization* (1st ed). Duha: The National Assembly for Culture, Arts and Inheritance.
- Amirkhani, R. (2015). *Azbeh*. Tehran: Neystan.
- Anoushirvani, A. (2012). Comparative literature and translation studies. *Special Issue of the Academy (Comparative Literature)*, the third year of spring and summer, No. 5.
- Emilinson, J. (2002). *Globalization and culture* (M. Hakimi, Trans.). Tehran: Cultural Research Office.
- Farasat, Q. (2006). *Palm trees*. Tehran: Sarir.
- Golmohammadi, A. (2002). *Globalization of culture, identity*. Tehran: Ney Publishing.
- Hajri, H. (2002). The manifestation of modernism in Persian novels. *Journal of the Faculty of Literature and Humanities of Tabriz*, 45 (185), 143-167.
- Holy Qur'an*. (A.Y. Ali, Trans. & T. Griffith, Ed.). (2001). Wordsworth.
- Jabra, I. J. (1989). *A discussion on Walid Massoud*. Beirut: New Cultural Center.
- Kanfani, Gh. (2015). *Men in the Sun*. Cyprus: Al-Ramal Publications.
- Mir Mohammadi, D. (2002). Globalization, dimensions and approaches. *National Studies Quarterly*, 3 (11).
- Nasrullah, I. (2012). *Qanadil Al-Mulk Al-Jalil*. Beirut: Dar Al-Arabiya for Science Publishers.
- Qavami, A. (2013). Factors affecting the globalization of Persian poetry and literature. *Strategic Studies of Social Policy*, 4 (11), 165-184.
- Qolipour, M. (2016). The role of globalization of communications (Internet and satellite) on the way young women spend their leisure time (case study: Young women in Mazandaran province). *Sociological Studies of Youth*, 7 (22), 101-118.

Rahmandoust, M. (2008). *The demise of pottery: Persian proverbs and their stories* (2nd ed.). Tehran: Madrasa Publications.

Saadi, M. (1997). *Saadi's generalities, based on the version of Mohammad Ali Foroughi*. Tehran: Milad.

Sarukhani, B. (2008). Internet, globalization and cultural identity of Tehran University students. *Iranian Association for Cultural Studies and Communication Quarterly*, Fourth Year, No. 13.

نشریه ادبیات پایداری

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشگاه شهید باهنر کرمان

سال سیزدهم، شماره بیست و پنجم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

نقش مؤلفه‌های پیرامنی در جهانی شدن رمان پایداری

(پژوهشی تطبیقی در مقیاسی کوچک)

(علمی - پژوهشی)

شهرام دلشاد^۱

فاضل عباس زاده^۲

چکیده

مطابق با رویکرد جهانی شدن ادبیات، یکی از مؤلفه‌های مهم در تسریع روند جهانی شدن آثار ادبی را مؤلفه‌های پیرامنی تشکیل می‌دهد. زیرا یک اثر علاوه بر آنکه نیازمند برخورداری از مؤلفه زبانی و فنی و محتوایی برای صعود به قله جهانی شدن می‌باشد، می‌بایست از مؤلفه‌های پیرامنی لازم جهت دستیابی به این مهم بهره‌مند باشد. شاخصه‌های پیرامنی یک اثر در صورت برخورداری یک اثر از سایر مؤلفه‌ها، حلقه جهانی شدن را کامل می‌کند و در صورت عدم برخورداری یک اثر از این شاخصه‌ها، مسیر دشواری برای پیمودن و وصول به مرتبه جهانی شدن دارد. در این مقاله سه رمان از ادبیات پایداری ایران و سه رمان از ادبیات مقاومت فلسطین از جهت برخورداری از مؤلفه‌های پیرامنی مورد مطالعه قرار می‌گیرد. عناصر فرامتنی مهم از قبیل ترجمه و جریان نقد ادبی توانمند، تبادل فرهنگی، نمایشگاه و بازار جهانی، رسانه جدید، از مهم‌ترین مؤلفه‌های مورد بحث در این مقاله برای سنجش و ارزیابی مؤلفه‌های پیرامنی مورد توجه نگارندگان بوده است. نتیجه نشان می‌دهد ادبیات فلسطین از جهت برخورداری مؤلفه‌های پیرامنی از موقعیت بالاتری نسبت به ادبیات پایداری ایران برخوردار است از این رو شایسته است تا با تقویت و تحکیم این بنیان‌های فرهنگی و فرامتنی مهم، آثار دفاع مقدس به مرز جهانی شدن رسیده و شاهد شکوفایی و فتح قله‌های جهانی توسط آثار ماندگار ادبیات دفاع مقدس ایران و حتی ادبیات مقاومت فلسطین در جهان باشیم.

کلیدواژه‌ها: رمان پایداری، دفاع مقدس، جهانی شدن، مؤلفه‌های پیرامنی

۱. دانش‌آموخته زبان و ادبیات عربی، مدرس مدعو دانشگاه گیلان، گیلان، ایران.

(نویسنده مسئول: sh.delshad@gmail.com)

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان، ایران.

رایانامه: fazil.abbaszade@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹-۱۲-۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰-۰۷-۱۰

۱- مقدمه

جهانی شدن عالی‌ترین ویژگی برای بررسی آثار ادبی در دوره معاصر است. این ویژگی گرچه در دوره‌های گذشته نقش چندانی ایفا نمی‌نمود و آثار ادبی معمولاً در حوزه‌های جغرافیایی محدود و با مؤلفه‌های بومی نگارش و مورد ارزیابی می‌گردید، اما امروزه بدلیل گسترش ارتباطات و نزدیکی ملت‌ها و تمدن‌های بشری، تمامی آثار برای نیل به جهانی شدن، در صدد کسب ویژگی‌ها و مؤلفه‌های واحد و جهان‌شمولی جهت معرفی و عرضه خود در بازار نقل و انتقالات و تبادلات فرهنگی است. اما آنچه بیش از همه اهمیت دارد، دستیابی به الگو و مؤلفه‌های جامع و منسجم برای ارزیابی آثار ادبی است که نظریه‌حسام خطیب، از مهمترین نظریه‌ها و جامع‌ترین آنها برای بررسی فرآورده‌های ادبی است که یک اثر را در دو جهت مورد بررسی قرار می‌دهد. از نظر وی یک اثر علاوه بر مؤلفه‌های درون‌متنی (از قبیل ساختاری و محتوایی و سبکی و محتوای) برای صعود به قله جهانی شدن به مؤلفه‌های پیرامنی و برون‌متنی نیز جهت حصول به این مهم نیاز دارد و این محور را در قیاس با سایر محورهای جهانی شدن، نمی‌توان کم‌اهمیت دانست؛ بلکه ارزش و اهمیت این محور به مانند سایر محورها، مهم و حیاتی است. چه بسا آثار متعددی که از جهت ساختاری و سبکی، بدیع و خلاق بوده و از محتوا و بن‌مایه‌ای عمیق برخوردارند؛ اما عدم برخورداری از ویژگی‌های پیرامنی سبب شده تا آن آثار از مرز جهانی شدن فاصله بگیرد.

مؤلفه‌های فرامتنی گرچه به عنوان مؤلفه‌های درجه دوم از جهت اهمیت، نسبت به مؤلفه‌های متنی و زبانی، در جایگاه پایین‌تری قرار می‌گیرد، اما در صورت عدم برخورداری یک اثر از آنها، علی‌رغم اینکه آن اثر از مؤلفه‌های متنی مورد بحث به نحو احسن برخوردار باشد، عملاً در رقابت جهانی شدن جا می‌ماند؛ بنابراین، کنشگران حوزه ادبیات پایداری ایران و فلسطین اعم از نویسندگان و مسئولین و مدیران حوزه چاپ و نشر ادبیات پایداری که فراهم‌سازی زمینه برای این مؤلفه‌ها بیشتر بر عهده آنهاست، باید تلاش کنند تا این زمینه را هر چه بهتر و با سرعت و کیفیت بیشتری انجام دهند تا اثری در صورت برخورداری از مؤلفه‌های متنی و زبانی از قافله جهانی شدن و معرفی در بازار آثار جهانی باز نماند؛ بنابراین

در این پژوهش با رویکرد انتقادی به بررسی این شاخصه‌ها در رمان پایداری ایران و فلسطین پرداخته می‌شود و سهم هر کدام از این آثار را از این مؤلفه‌ها مورد نقد و بررسی قرار می‌دهیم. برای جلوگیری از کلی‌گویی و بخاطر وسعت دامنه پژوهش، با گزینش شش رمان، سه رمان از ادبیات مقدس ایران و سه رمان از ادبیات پایداری فلسطین در تلاشیم تا در پرتو مهمترین مؤلفه‌های پیرامنتی جهانی شدن حسام خطیب، بهره‌گیری هر کدام از این دو ادبیات را به طور تطبیقی مورد مطالعه قرار دهیم تا پاسخی برای دو سوال ذیل بیابیم:

رمان پایداری ایران و فلسطین از چه مؤلفه‌های پیرامنتی برخوردارند؟

امتیازات و کاستی‌های دو ادبیات مورد بحث از مؤلفه‌های پیرامنتی چیست؟

۱-۱- پیشینه پژوهش

جهانی شدن به عنوان یکی از متداول‌ترین مفاهیم نقدی دوره معاصر در پژوهش‌های علوم انسانی جایگاه خاصی دارد و پژوهش‌های متعددی به صورت مقاله، کتاب و پایان‌نامه از آن به عمل آمده است. از جمله این تحقیقات و بررسی‌ها می‌توان به آثاری نظیر «جهانی شدن، فرهنگ، هویت» از احمد گل محمدی، (۱۳۸۶)، ۱ شماره نمود. این کتاب را آنته اشارات نی منته شر کرده است و نویسنده بیشتر به مفهوم فرهنگ و نقش فرهنگ‌های جهانی پرداخته است. همچنین کتابی از عماد افروغ (۱۳۸۷)، «ما و جهانی شدن» که آنته اشارات سوره مهر منته شر کرده و درباره مفاهیم مختلفی چون فرهنگ و اقتصاد و ادبیات و جایگاه این گونه مفاهیم در بازار جهانی شدن پرداخته است. مانند مقاله (۱۳۹۰) «ادبیات تطبیقی، سهم ادیبان در فرایند جهانی شدن» از حسین اکبری و دیگران یا مقاله عوامل مؤثر بر جهانی شدن شعر و ادب فارسی از آسیه قوامی. همچنین دو مقاله که بر اساس نظریه حسام خطیب در ایران انجام گرفته است؛ یکی از آنها مقاله «مقومات العالمية في رواية رامة والتنين لإدوار الخراط في ضوء نظرية حسام الخطيب» (۱۳۹۴) به قلم شهرام دلشاد و هادی نظری منظم. این مقاله بر حسب سه مؤلفه مهم نظریه حسام خطیب (فنی، زبانی و پیرامنتی) به بررسی این رمان پرداخته است. همچنین مقاله‌ای دیگر «مقومات العالمية في ديوان أغاني مهيار الدمشقي حسب نظرية حسام خطيب» (۱۳۹۴) به قلم شهرام دلشاد و سید مهدی مسبوق. این مقاله نیز در سه

محور فوق به برر سی این دیوان پرداخته است و مقالات دیگری که در شکل‌های مختلف به برر سی جهانی شدن در آثار مختلف پرداخته‌اند؛ اما رمان‌های دفاع مقدس و ادبیات مقاومت تاکنون بر اساس مؤلفه‌های جهانی شدن به طور هدفمند و نظام‌مند مورد برر سی قرار نگرفته‌اند؛ بنابراین، این پژوهش به تحلیل دقیق و تطبیقی نقش مؤلفه‌های پیرامنتی در شش رمان گزینش شده از ادبیات پایداری ایران و فل‌سطین از مظر نظریه ح‌سام خطیب می‌پردازد و از این جهت پژوهشی نو قلمداد می‌گردد که تاکنون کسی به آن نپرداخته است.

۲- بحث

در این بخش از پژوهش به واکاوی تطبیقی مؤلفه‌های پیرامنتی در شش رمان (نخل‌های بی‌سر از قاسمعلی فراست؛ رمان ازبه از رضا امیرخانی؛ شطرنج با ما شین قیامت از حبیب احمدزاده، رمان رجال فی الشمس غسان کنفانی، البحث عن ولید مسعود جبرا ابراهیم جبرا، و قنادیل ملک الجلیل ابراهیم نصرالله) پرداخته می‌شود.

۲-۱- ترجمه

ترجمه مهمترین کانال فرامنتی برای رسیدن یک اثر به قله‌های جهانی شدن است و اولین و پیش‌درآمدترین عامل برای جهانی شدن یک اثر است. هیچ عاملی به اندازه این مؤلفه از اهمیت و جایگاه مهمی برخوردار نیست و اثری که از این کانال مهم بهره‌بردار، تا حدود زیادی مسیر جهانی شدن را رفته است. «اثری ادبی که به زبان‌های خارجی ترجمه نشده باشد، امکان حضور آن در حوزه ادبیات جهانی میسر و ممکن نیست. ترجمه بزرگترین و مهمترین عامل برای دستیابی اثر به مفهوم جهانی شدن است. پس ترجمه آثار ادبی به زبانی دیگر به طور کلی و به زبانی جهانی مانند انگلیسی و فرانسوی به طور خاص، ضامن حصول آن اثر به بازار جهانی و مسبب انتشار و شهرت و بهرمندی جهانیان و استفاده آنها است» (عبده، ۱۹۹۹: ۱۰۵). این مؤلفه مهم پیرامنتی سبب سهولت ورود اثر به عرصه جهانی شدن است.

رمان‌های دفاع مقدس ایران از این منظر، به طور کلی با موفقیت کمتری مواجه شده‌اند و این نیز بستگی به عوامل مختلفی دارد. یکی از این عوامل، کیفیت پایین بسیاری از این آثار است که مورد توجه مترجمان خارج از کشور به ویژه قطب‌های فرهنگی جهان نظیر فرانسه، آمریکا و ژاپن و غیره قرار نگرفته است. دلیل دیگر تعصب‌های کورکورانه بسیاری از جهانیان نسبت به این پدیده مهم یعنی ادبیات مقدس ایران است که آن را شایسته ترجمه و نشر در کشورهای خود نمی‌دانند. عامل بعدی هم به فعالیت‌های مسئولین این حوزه مرتبط می‌شود که با عدم تبلیغات مؤثر زمینه را برای ترجمه این آثار در فراسوی مرزها را فراهم نساخته‌اند. در میان رمان‌های مورد بحث فارسی رمان *شطرنج با ماشین قیامت* بیشترین سهم را از این منظر دارد و به زبان‌های مختلفی ترجمه شده است؛ از جمله آنها زبان عربی، انگلیسی، آلبانیایی و فرانسوی است. اولین و مهمترین ترجمه آن که به عنوان منبع درسی در دانشگاه راتجرز آمریکا هم تدریس می‌شود. ترجمه پال اسپراکمن نایب رئیس مرکز مطالعات دانشگاهی خاورمیانه در دانشگاه راتجرز امریکا است که این رمان را به انگلیسی شیوا و جذاب ترجمه نموده است. گنس ملویا سردبیر روزنامه انگلیسی زبان آلبانین دیلی نیوز نیز از روی همین نسخه انگلیسی مبادرت به ترجمه رمان به زبان انگلیسی نموده است. این ترجمه توسط انتشارات ایده آرت از انتشارات مطرح این کشور منتشر و در اختیار علاقمندان قرار گرفت. لازم به ذکر است که این رمان به مانند بسیاری از رمان‌های دفاع مقدس که به زبان عربی ترجمه شده است، توسط محمد الامین مترجم عراقی الأصل مقیم کشور هلند به زبان عربی بازنگردانده تا خوانندگان و علاقمندان عرب نیز از این رمان بهره لازم را ببرند. همچنین «کریستوف بالایی» استاد دانشگاه سوربن پاریس که به تازگی ترجمه کتاب *داستان‌های شهر جنگی احمد زاده* را به پایان برده، ترجمه رمان «شطرنج با ماشین قیامت» به فرانسه را نیز در دستور کار خود قرار داده است. لازم به ذکر است که این کتاب توسط «دل‌افروز قربانی» به نثر شیوای تاجیکی و خط سیریلیک ترجمه شده است. این ترجمه «شاه مات با ماشین قیامت» نام دارد. اما در میان دیگر رمان‌های مورد بحث رمان «ازبه امیرخانی» و رمان «نخل‌های بی سر» با کمترین توجه از این منظر برخوردارند؛ این دو اثر تاکنون به زبانی خارجی ترجمه نشده است. مسلماً این کمبود

بر اثر هر عاملی هم که باشد، صدمه‌ای بزرگ به روند جهانی شدن این دو اثر وارد می‌کند؛ در حالی که آثار ترجمه شده دفاع مقدس مانند رمان شطرنج با ماشین قیامت، به سرعت با این کانال مهم به سمت جهانی شدن در حرکت است. این دو رمان علی‌رغم برخورداری از امتیازات متنی و زبانی، بدلیل عدم ترجمه، از ورود زودهنگام به عرصه جهانی باز ماندند. بدون شک ترجمه علی‌رغم کمبود، دو اثر از جهت فنی و محتوایی می‌توانست آن را به مسیر جهانی شدن نزدیک کند.

رمان‌های عربی در مجموع از حیث ترجمه به زبان‌های مختلف با توجه به زمینه‌های مختلف اجتماعی و سیاسی و اقتصادی نسبت به رمان‌های پایداری فارسی از موفقیت بیشتری برخوردارند؛ هر چند این موفقیت نسبت به آن درجه جهانی فاصله دارد. رمان‌های مقاومت فلسطین با توجه به کیفیت بالا و شهرت نویسندگان با استقبال زیادی از جانب مترجمان سایر کشورها مواجهه می‌شود و در بین رمان‌های مورد بحث این پژوهش رمان «البحث عن ولید مسعود» بیشتر حظ را از این نظر داشته و به دوازده زبان زنده دنیا چون انگلیسی، فرانسوی، ایتالیایی، آلمانی، آلبانیایی، اسپانیایی و غیره ترجمه شده است. همچنین این رمان با ترجمه عربی پژوه مشهور بوسنی «أسعد دوراکوفیتش» به زبان صربی ترجمه شده است. این رمان با این فرصت مناسب و جالب توجه ترجمه‌ای توانسته است، به عنوان یکی از رمان‌های مهم و مطرح جهان عربی و به خصوص ادبیات پایداری فلسطین تبدیل گردد و برای جهانیان نامی آشنا است. این رمان با توجه به شهرت نویسنده و حرفه ترجمه‌ای او به یک تبادل فرهنگی بزرگ هم میان نویسنده و دیگران تبدیل گشته است. متأسفانه این رمان شایسته علی‌رغم ترجمه به زبان‌های مختلف جهان به زبان فارسی ترجمه نشده تا هم پهنای جهانی آن اثر گسترده‌تر گردد و هم ایرانیان فارسی زبان از این گنجینه پایداری بهره‌مند گردند.

دیگر رمان عربی مورد بحث نیز یعنی رمان «مردان خورشید» یکی از پرتترجمه‌ترین رمان‌های عربی و به طور کلی رمان مقاومت فلسطین است. این رمان به زبان‌های مختلف زنده دنیا از قبیل انگلیسی، فرانسوی، آلمانی، هلندی، صربی و غیره ترجمه شده است. همچنین این رمان مطرح با عنوان «مردانی در آفتاب» توسط احسان موسوی خلخالی به

فارسی شیوا ترجمه شده است. همچنین مجدداً این رمان نیز توسط دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه تهران به فارسی ترجمه و بررسی شده است. اثر بدیع و ممتاز کنفانی با این ترجمه‌ها به راحتی بیشتر نقاط جهان را فتح کرده است و این ترجمه‌ها به عنوان مهمترین مراکز تبلیغی و شعب فرهنگی این رمان با کمترین هزینه در اختیار جهانیان قرار می‌گیرد و رمان بدین واسطه به ایفای نقش در جهان می‌پردازد. همچنین رمان زیبای «ابراهیم نصرالله» با توجه به جدید بودن تاریخ نشر (۲۰۱۲م) هنوز فرصت زیادی برای ترجمه به زبان‌های مختلف دنیا پیدا نکرده است؛ اما مسلماً این اثر شایسته به زودی با ترجمه به زبان‌های مختلف به یک اثر جهانی و شناخته شده تبدیل می‌گردد. هم‌اکنون این اثر به زبان انگلیسی ترجمه شده است. در همان سال نشر کتاب انتشارات دانشگاه آمریکایی در قاهره به نشر ترجمه انگلیسی آن توسط مترجم مشهور آمریکایی «نانسی روبرتس» مبادرت نموده است. همانطور که دیده شد، رمان‌های مقاومت عربی از حیث ترجمه به زبان‌های مختلف جهان از زمان‌های فارسی پیشی گرفته‌اند و سهم بیشتری از بازار ترجمه و این کانال مهم فرهنگی و ورود به عرصه جهانی شدن را در اختیار دارند. جدا از هر گونه تعصب و جانبداری با نقدی علمی و منصفانه می‌توان به این نتیجه دست یافت که رمان‌های فارسی بدلیل کیفیت پایین و عدم برخورداری از زبانی قوی و ادبی و عدم بهره‌گیری از تکنیک‌های روایی مهم فنی، نصیب کمتری از این بازار جهانی دارند. رمان دفاع مقدسی «شطرنج با ماشین قیامت» که به زبان‌های مختلفی ترجمه شده است، از این ویژگی‌ها برخوردار است و نویسنده در نگارش چنین رمان‌هایی با در نظر داشتن سوژه‌های مناسب باید جوری با دقت، وسواس و دانش روایی عظیم به نگارش بپردازند، تا بتواند که در آن سوی مرزها مورد استقبال قرار گیرد و به فتح جهان بپردازد که این فتح به معنای رسوخ اندیشه‌ها و آرمان‌های انقلاب در جهان است که با رمانی خوب و گیرا و سپس ترجمه آن با بهترین روش رقم می‌خورد.

۲-۲- جریان نقد ادبی توانمند

نقد ادبی به عنوان یکی دیگر از مؤلفه‌های پیرامنتی جهانی شدن ادبیات، در معرفی و شنا سایی اثر به جهانیان و خوانندگان نقش مهمی ایفا می‌کند. اهمیت این عامل در جهانی

سازی اثر پایداری از دو جهت است. هم می‌تواند قبل از نگارش اثر، زمینه را برای نگارش آثار ادبی قدرتمند و مطلوب فراهم کند و هم بعد از نگارش، اثر را به نقد و چالش می‌کشانند و جهت خلق آثار ادبی خالق عاری از نقص بسیار مهم است. در خصوص تحلیل این دو منظر در رمان پایداری ایران و فلسطین، می‌باید است به واکاوی همان جریان نقدی حاکم در کشور ایران و فلسطین و قدرت این دو برای ایجاد زمینه جهانی شدن پرداخت. زیرا هر چقدر این جریان، با رویکردی مجدانه و عمیق در این دو سرزمین رواج و پابرجا باشد، در شکوفایی آثار ادبی از پایداری و غیره بسیار سهم است. رکود این جریان در ایران و عدم توانمندی سازندگی آن، سبب شده تا آثار ادبی با کیفیت پایینی در ایران در دهه‌های گذشته نوشته و عرضه گردد. «در کشور ما نه فقط معرفی و بررسی آثار نقد ادبی هنوز به سنتی جدی در نشریات ادبی تبدیل نشده است، بلکه اساساً جریان جدی نقد ادبی وجود ندارد. در نتیجه، آثار ادبی از منظرهای نقادانه محک نمی‌خورند و حتی جوایزی که نهادهای دولتی از چند سال پیش به این سو غیر دولتی‌ها به فرآورده‌های ادبی برگزیده در حوزه ادبیات داستانی و شعر اهدا می‌کنند، غالباً با ملاک‌هایی کاملاً نامربوط با نقد مقرر می‌گردد.» (پاینده، ۱۳۹۴: ۴۸) اگر به غالب پژوهش‌های نقدی و مقالات و پایان‌نامه‌های که در حوزه نقد ادبی به نگارش در آمده نظر کنیم، خواهیم دید که غالباً آنها آنها، اگر هم موفق عمل کرده باشند در حد یک تقلید صرف از مکاتب و جریان‌های نقدی ادبی در غرب باقی مانده‌اند. این گونه پژوهش‌ها معمولاً بعد از چندین سال و چند دهه، مکاتب و نظریات و رویکردهای نقدی که در غرب به کار خود پایان داده را انتخاب و به نقد آثار می‌پردازند که این رویکرد به معنی واپس‌گرایی و عقب‌ماندگی جریان نقدی در کشور ایران و عدم توانایی آن در خلق رویکردهای نو و جدی می‌باشد. در نتیجه این نقد کهنه و ناکارآمد آثار ادبی کهنه و ناکارآمدی که توان رقابت در بازارهای جهانی را ندارد پدید می‌آید.

نقد ادبی می‌باید است همگام با جریان نقد ادبی مدرن و با پویایی و قدرت، اما با روش‌های بومی‌سازی و توجه به زمینه‌ها و زیرساخت‌های ادبی و فرهنگی جامعه ایران کار خود را انجام دهد و به نوعی نقدی سازنده و کارآمد به دور از هرگونه تعصب و یک

جانبه‌نگری و تقلید محض با شد. دلیل دیگر این واپس‌گرایی و عدم جریان نقدی جدی در کشور ما بدین خاطر است که نقد ادبی در ایران هم از پیشینه قدرتمندی برخوردار نیست. علاوه بر نبود پیشینه قوی، در دوران معاصر نیز نقد ادبی علی‌رغم کثرت، غالباً در حد جریان مقلد عمل می‌کند. بدین سان این عامل را می‌توان مؤثرین عامل در عدم توسعه ادبیات فارسی معاصر به طور کلی و ادبیات پایداری به طور خاص یاد کرد که تنها زبان بزرگ و زنده دنیا با این قدمت و غناست که تا کنون اثری از آن موفق به کسب جایزه نوبل ادبی نشده است؛ بنابراین، جریان نقد ادبی در ایران جریانی به شدت ضعیف و روبه‌ای کاملاً فرمالیته و کلیشه‌ای است و عمدتاً آثار نقدی، از عمق لازم و روشی پسندیده و فنی برخوردار نیستند و این آثار بیشتر به نقاط ضعف و قوت آثار پرداخته و از ارائه تحلیلی عمیق و راهکاری سودمند و سازنده ناتوان است. نتیجه این بحث چنین است که در دل این نقد ناکارآمد آثار ادبی شکوفا و قدرتمندی رشد نمی‌کند.

جریان نقد ادبی در کشورهای عربی برعکس ایران از پویایی بیشتر و مؤثرتری برخوردار است و به رهیافت‌های نقادانه پرشماری دست یافته است. این برتری نسبت به ایران بدین معنا نیست که نقد در کشورهای عربی همانند کشورهای غربی از سازندگی، نوآوری و تأثیرگذاری برخوردار است و به حد ایده‌آل خود رسیده است. این نقد هم با حد مطلوب جریان نقدی توانمند فاصله زیادی دارد؛ اما نسبت به کشورهای ایران از برتری نسبی برخوردار است. نقد ادبی در کشورهای عربی هر چند مانند ایران درگیر تقلید و جیره‌خوار نظریات و مکاتب نقدی غربی است؛ اما عربی‌سازی و تلاش‌های زیادی برای بومی‌سازی نقد ادبی و همراه کردن آن با جریانات نقدی کهن عربی هم دیده می‌شود و این بیشتر مرهون پیشینه غنی نقد ادبی در کشورهای عربی است که از جهت پیشینه با جریان نقد در یونان باستان هم هم‌ترازی می‌کند و بسی از آن هم فراتر رفته است. این پیشینه غنی و شکوفا، توسط ناقدان بزرگ و قابل احترامی چون ابوهلال عسکری و عبدالقاهر جرجانی و حازم قرطاجنی و غیره ایجاد شده است. ناقدانی که با آرای مختلف و جدید خود، بازار نقد ادبی در دوره‌های گذشته را داغ و پر بار نموده به مثابه گنجینه‌ای سترگ برای روشمندی و قوام نقد ادبی معاصر عربی به شمار می‌آید؛ از این رو است که در کشورهای

عربی آثار نقدی و جریانات نقدی با پویایی بیشتر و با دقت و عمق بیشتری عرضه می‌شود و این قضیه در تبلور و توسعه ادبیات این مرزبوم به ویژه آثار پایداری نقش مهمی ایفا نموده است. این جریان نقدی سبب پدید آمدن آثار ادبی گران سنگی در حوزه شعر و نثر شده است. آثاری که توانستند جوایز ادبی فراوانی کسب کنند و حتی توانست اولین بار برای ادبیات عربی جایزه نوبل را بدست آورند و نجیب محفوظ نویسنده طراز اول رمان عربی با رمان معروف خود (الشحاذ: گدا) توانست در سال ۱۹۸۸ برترین جایزه ادبی را از آن خود کرد. اگر به همین آثار نقدی پیرامون نجیب محفوظ توجه کنیم، خواهیم دید که کتاب‌های نقدی پرشماری در باره آثار او به نگارش درآمده که در زمان حیات وی، خط فکری و رویکرد ادبی او را جهت داده و اصلاح کرده و بعد از مرگ او برای نویسنده‌گان دیگر درسی آزمودنی و راهنمایی مفید است؛ بنابراین از منظر اول، برتری قابل ملاحظه‌ای در نقد ادبی عربی نسبت به نقد عربی ایرانی مشهود است.

وضعیت نقد ادبی از منظر دوم، یعنی ارزیابی آثار بعد از نگارش، با یک برتری و موفقیتی در رابطه با رمان پایداری ایران مواجهه است و از جهت دیگر با موانعی. موفقیت از آن جهت که با توجه به اهمیت دفاع مقدس در تاریخ، ادبیات، فرهنگ و سیاست کشور ایران، هم از نظر دولتی‌ها و هم از نظر غیر دولتی‌ها، این آثار از استقبال پر شور و توجه قابل ذکری برخوردار است که چاپ با تیراژ بالا و تمدید چاپ‌های مختلفی که از این کتاب‌ها در ایران می‌شود، مؤید این استقبال است؛ به عنوان مثال از میان رمان‌های مورد بحث رمان شطرنج با ماشین قیامت تاکنون ۲۰ بار آن هم با تیراژ بالا به چاپ رسیده است و رمان از به هم در سال ۱۳۸۵ پنج سال بعد از اولین چاپ به چاپ پنجم رسید. این آثار نه چندان از جهت چاپ و مطالعه بلکه از جهت نقد هم بسیار مورد واکاوی قرار می‌گیرد. سوی از جریان نقد دیگر آثار، امروز در ایران همواره با کرسی‌های دانشگاهی و نشست‌های مختلف و مجلات متعدد و شبکه‌های رادیویی و تلوزیونی با برنامه‌های متنوع مواجهه هستیم که به مباحثه و واکاوی و نقد آثار پایداری می‌پردازند و این رمان‌ها را به محک نقد می‌سنجد و امروز با تعدد این محافل نقدی رمان پایداری از گزند نقد دور نمانده است. هفته دفاع مقدس خود به تنهایی فرصت بسیار مناسبی برای برگزاری این محافل است که در این هفته

بسیاری از گونه‌های ادبی به نقد و چالش کشانده می‌شوند. برگزاری جشنواره‌های مختلف آثار پایداری از عکس، فیلم، رمان، خاطره نویسی و غیره خود دلگرمی زیادی برای نویسنده‌گان و در عین حال محکمی جدی برای سنجش کیفیت آثار آنهاست. تمامی این محافل سبب می‌شود تا آثار پایداری به دقت سنجیده شود و معایب و محاسن آن آشکار گردد که این نقدها سبب می‌شود نویسنده‌گان از معایب دور و به محاسن بیشتر بپردازند. نتیجه این قبیل نقدها و بررسی‌ها است که رمان دفاع مقدس با قدرتی بیشتر از گذشته و با تازگی شاداب‌تر و سبکی ابداعی به کار خود ادامه دهد و هر چقدر به جلوتر برویم از کیفیت این رمان‌ها نه تنها کاسته نمی‌شود بلکه با استفاده از این جریان نقدی رمان مامعین‌تر با شد؛ اما مانع جدی این جریان شاید ملاحظات بی‌موردی باشد که از جانب برخی‌ها انجام می‌گیرد. با توجه به ارتباط و هم‌سو بودن این رمان با رویکردهای سیاسی حاکم در ایران، این آثار از بی‌طرفی در نقد در امان نیستند و ناقدان معمولاً با محافظه‌کاری و عصبانیت به نقد این آثار پرداخته و عیوب ساختاری و محتوایی کمتر به گوش خالقان اثر می‌رسد تا به رفع آن بپردازند. نقد رمان پایداری فلسطین از این منظر، با توجه به اهمیت مقوله مقاومت در جهان عرب، مورد توجه قرار گرفته است گرچه، به دلیل عدم وجود یک حکومت مرکزی قدرتمند در فلسطین و اختلافاتی که میان سران است؛ از جانب دولتی‌ها چندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد؛ اما رمان مقاومت فلسطین به دلیل تعدد آثار و عمق و ادبیت بالای خود مورد توجه بسیاری از پژوهشگران جهان عربی قرار گرفته است. ناقدان بزرگی وقت خود را صرف نقد و بررسی این رمان‌ها نموده‌اند؛ از این رو با توجه به رونق و توانمندی این جریان، روز به روز شاهد شکوفایی و رونق بسزایی رمان پایداری فلسطین هستیم که به تولید رمان‌هایی در سطح جهانی می‌پردازد که از جمله آنها رمان «قنادیل ملک الجلیل» از رمان‌های مورد بحث در این مقاله است که در دوران اخیر با بهره‌گیری از هر دو جهت، جریان نقد ادبی با رویکرد تاریخی و نو و با بهره‌گیری از شیوه تداخل ژانرها و تکنیک‌هایی سینمایی، رمانی نو و بدیع در شکل و در محتوا پدید آورده که اعجاب ناقدان را برانگیخته است و این امر بیشتر مرهون جریان نقدی سالم و جدی در جهان عرب پیرامون رمان مقاومت است.

۲-۳- تبادل فرهنگی

سومین مؤلفه پیرامتنی مورد بحث برای سوق دادن اثر به بازار جهانی تبادل فرهنگی است. تبادل فرهنگی به معنای مباحثه میان فرهنگ‌ها است؛ در صورتی که این گفت‌وگو میان فرهنگ‌ها دایر با شد، آثار ادبی به راحتی در بین این فرهنگ‌های مختلف در گردش و جریان‌اند (خطیب، ۲۰۰۱: ۲۸۳). این گفتگو و تبادل بایستی مفید و اثر بخش و هم‌اینکه انتقادی و نقادانه باشد تا بتواند زمینه را برای جهانی شدن اثر فراهم کند. لازم به ذکر است که کشور ایران از جهت تبادل فرهنگی بنا بر شرایط خاص با برخی کشورهای تبادل فرهنگی تنگاتنگ دارد. چنین ارتباطی به گسترش آثار ادبی و جهانی شدن آن کمک قابل توجهی می‌نماید. ایران از جهت پیشینه غنی تاریخی، خود به خود با کشورهای پایشینه و تاریخی کهن اتصال می‌یابد که از جمله آنها مصر، یونان، هندوستان و چین است و این پیشینه یا خصیصه مشترک سبب می‌شود تا تبادل فرهنگی میان کشورهای مذکور به سادگی برقرار گردد و آثار ادبی از جمله پایداری بتوانند به عنوان یک کالای فرهنگی در آن کشورها فرصت حضور و عرضه داشته باشند یا از جهت دینی و اشتراکات دینی که با کشورهای مسلمان دارد، سبب شکل‌گیری تبادل فرهنگی می‌گردد که این تبادلات به خاطر خط مشی دینی حکومت ایران و محوریت دین در رمان پایداری با کشورهای مسلمان تنگاتنگ و داغ‌تر است یا اینکه این تبادلات بر اثر روابط سیاسی شکل می‌گیرد؛ مانند رابطه سیاسی حسنه با روسیه که سبب تبادل فرهنگی که از جمله معیارهای آن حضور در نمایشگاه‌ها آن است که در عنوان بعدی خواهیم دید که رمان دفاع مقدسی «شطرنج با ماشین قیامت» به خاطر این تبادل فرهنگی در نمایشگاه مسکو با استقبال گرمی مواجهه شد. تبادل فرهنگی به همین دلایلی که ذکر کردیم یا عکس آنها می‌تواند از بین برود و شکل نگیرد. روابط سیاسی تیره‌ای که ایران با بیشتر کشورهای مسلمان و غربی دارد، سبب شده تا تبادل فرهنگی میان این کشورها برقرار نگردد. گاهی اوقات از این تبادلات سودی حاصل نمی‌شود به مانند ارتباط با کشورهای کوچک و کم‌اهمیت از جهت فرهنگی که تبادل با آنها سودی برای ادبیات و جهانی سازی آثار پایداری ندارد؛ اما با این حال عدم ارتباط و تبادل فرهنگی قوی با برخی از کشورها مانند آمریکا و فرانسه به ادبیات ما صدمه می‌زند و

بزرگترین مانع جهانی شدن ادبیات ایران است. به عنوان مثال آثار ادبی پایداری در صورت حضور مؤثر در بازارهای فرهنگی پاریس به عنوان مرکز فرهنگی جهان شانس بزرگی برای جهانی شدن پیدا می‌کنند. امری که کمتر حاصل می‌گردد؛ کما اینکه رمان شطرنج با حضور در آمریکا علی‌رغم عدم تبادل فرهنگی پویا سبب ترجمه شدن اثر به انگلیسی و تأثیراتی دیگر که جملگی در جهانی شدن این رمان سهم قابل ملاحظه‌ای دارند، ایجاد کرد.

از جهت بهره‌گیری فرهنگ و ادبیات ایران از دیگر فرهنگ‌ها در راستای تقویت بنیه فرهنگی و ایجاد تبادل فرهنگی، متأسفانه ادبیات پایداری ایران، ادبیاتی تک‌بعدی و منزوی است و سر در لاک خود کرده و به دیگر فرآورده‌های ادبی پایداری توجه نمی‌کند یا کمترین توجه را بدان دارد. بدیهی است که یک ادبیات منزوی هرگز به مسیر ترقی و توسعه گام بر نمی‌دارد و با به مرحله نضج و پختگی و سرانجام جهانی شدن نمی‌رسد. هرچند توجه به فرآورده‌های ادبی دیگر ملت‌ها به طور کلی تا حدودی اتفاق افتاده است، مانند تأثیرپذیری امیرخانی در رمان از به از جین ویستر در برگزیدن روش و سبک مراسله‌ای یا نامه‌نگارانه در نگارش رمان که کاملاً منطقی و متناسب با بافت فرهنگی و ادبی کشورمان و موضوع دفاع مقدسی هم رخ داده است و رمان او را به عنوان متفاوت‌ترین رمان مقاومت پیش برده است؛ اما این تبادل از جانب فرهنگ ما و بهره‌گیری ادیبان ما از فرهنگ دیگران بسیار کمتر و کم‌فروغ‌تر است. به عنوان مثال، رمان پایداری ایران کمترین بهره را از ادبیات پایداری فلسطین که به عنوان برجسته‌ترین ادبیات پایداری جهان شناخته می‌شود، برده است. همانگونه که دیدیم مشهورترین رمان پایداری یعنی رمان «البحث عن ولید مسعود» جبرا ابراهیم جبرا، علی‌رغم برخورداری از محتوایی همیق و ارزش ادبی و ترجمه به بیشترین زبان‌ها - حتی زبان‌هایی که تبدلی فرهنگی با جهان عرب و فلسطین ندارند - به فارسی برگردانده نشده است.

بر خلاف تصور، تبادل فرهنگی میان ایران و جهان عرب به ویژه در حوزه ادبیات بسیار کم‌فروغ و نگران‌کننده است؛ در حالی که میان این دو ملت در زمان قدیم تبادلات بسیار گسترده و سیعی برقرار بود، اما در دوران معاصر به حالت تعطیلی درآمده و بهترین

آثار عربی به فارسی ترجمه نشده است و عمده تحقیق‌ها و بررسی‌هایی که از آثار عربی می‌گردد از تحقیقات دانشجویی فراتر نمی‌رود؛ حال آنکه در صورت ایجاد یک تبادل گرم خصوصاً در حوزه پایداری، چون رمان پایداری فلسطین از برتری قابل ملاحظه‌ای برخوردار است، زمینه را برای شکوفایی بیشتر و کارآمدتر رمان پایداری فراهم می‌شود؛ اما بهره‌گیری عرب‌ها از فرهنگ و آثار فارسی بیشتر است و همانگونه که دیدیم رمان شطرنج با ما شین قیامت، علی‌رغم قدمت اندک به عربی ترجمه شده است. همچنین آثار دیگر ادبی ایران چه قدیم و چه جدید به عربی ترجمه شده و بهره‌گیری‌های که آنها در حوزه تألیف و ترجمه و پژوهش از آثار ایرانی به عمل آمده است به مراتب از ما بیشتر است؛ از این رو بایسته است تا ادیبان پایداری ایرانی با تفحص و تعمق در آثار غنی ادبی جهان به ویژه آثار پایداری شناخت دقیقی از آنها به دست بیاورند و در جهت ترقی اثر خود آنها را به کار ببرند.

اینکه رمان پایداری فلسطین و جهان عرب، تا چه حد از تبادل فرهنگی بهره می‌برد، مبحث دیگر این مؤلفه مهم فرامتنی است که در قیاس با ادبیات پایداری ایران می‌باید مورد سنجش قرار گیرد. لازم به ذکر است که محدودیت‌ها و فرصت‌هایی که برای ایران جهت ایجاد بستر لازم برای تبادل فرهنگی مطرح بود، برای عرب‌ها نیز مطرح است؛ اما جهان عرب از چند جهت شرایط بهتری نسبت به ایجاد تبادل فرهنگی در ایران دارد؛ از جمله آنها تعدد کشورهای عرب زبان است که خود به تنهایی جهانی هستند با سلاطین، علایق، فرهنگ‌های مختلف و ضرورت ایجاد تبادل میان این کشورها بنابراین اشتراک زبان و دین و ادبیات سبب می‌شود که رمان پایداری عرب بهترین استفاده را از این تبادل ببرد. هم‌اینکه ورود رمان عربی در دیگر فرهنگ‌ها با توجه به این وسعت فرهنگی و جغرافیایی راحت‌تر است. کشورهای عربی در مجموع به دلیل ارتباطات حسنه سیاسی و روابط پر سود تجاری که با جهان دارد بستر مناسب‌تری برای تبادل فرهنگی هم ایجاد نموده‌اند که در این میان ادبیات آن بهترین بهره را می‌برد و می‌تواند به عنوان اثری جهانی در فرهنگ‌های مختلف به گردش درآید. محمود درویش به مناسبت همین تبادلات و ارتباطات به راحتی به کشورهای مختلف سفر می‌کرد و اشعار خود را عرضه می‌کرد و این

عروضه تأثیر زیادی در جهانی سازی و شهرت آثار او دارد. با نگاهی به رمان‌های مورد بحث عربی متوجه این نکته خواهیم شد که کنفانی و جبراونصرالله جملگی در نگارش رمان‌های خود بهترین سود در ارائه شیوه و سبکی نو و بدیع در نگارش از تبادل فرهنگی برده‌اند و اثر آنها با فرهنگی جهانی و با بهره‌گیری از دستاوردهای ادبی و فرهنگی جهان تولید و نشر یافته است.

۲-۴- نمایشگاه و بازار جهانی

نمایشگاه جایگاه مهمی در عروضه محصولات فرهنگی و ادبی دارد و نقش آن را به هیچ وجه نمی‌توان انکار نمود. نمایشگاه‌های علی‌رغم ورود و سایل ارتباطی فرهنگی مختلف مدرن و اینترنتی، همواره به عنوان یکی از مهمترین مراکز ترویج و ارائه آثار جدید اهمیت دارد. از اینروست که نمایشگاه‌های کتاب همواره شلوغ و پرتراфик است و هنگام برگزاری با استقبال گرم و پرشوری مواجه می‌شوند. این شیوه سنتی همچنان طرفداران خود را دارند و در آن مخاطبان با محصولات و فراورده‌های ادبی جهان به طور حقیقی در فضایی واقعی مواجه می‌شوند و فرصت خوبی برای انتخاب دارند. اینکه بخوایم سراغ رمان‌های مورد بحث را در نمایشگاه‌های مهم بین‌المللی جهان نظیر نمایشگاه بین‌المللی کتاب فرانکفورت یا مسکو یا پکن و غیره بگیریم کاری سخت و محال است؛ اما مشخص است که ادبیات دفاع مقدس با توجه به تلاش مسئولین حضوری مؤثر در نمایشگاه‌های بین‌المللی دارد و این گونه تلاش‌ها در صورت استمرار و با دقت، برنامه‌ریزی و مدیریت درست جهت معرفی و ارائه کتاب‌های جدید، مطلوب و فنی می‌تواند به جهانی شدن ادبیات مقدس کمک شایانی کند، کما اینکه همین اندازه از موفقیت رمان دفاع مقدس ایران در صحنه جهانی مرهون اینگونه تلاش‌ها است. رمان دفاع مقدس که در نمایشگاه مسکو که در شهریور ۹۶ برگزار شد، از جمله آثار پر استقبال این نمایشگاه بوده است و به «گزارش روابط عمومی موسسه نمایشگاه‌های فرهنگی ایران، در غرفه کشورمان در سی‌امین دوره نمایشگاه کتاب مسکو بیش از ۲۵۰ عنوان کتاب درحوزه‌های مختلف در فضایی به مساحت ۲۴ مترمربع به نمایش گذاشته شده است. حوزه ادبیات معاصر، دفاع مقدس، زندگی‌نامه سرداران و شهدای جنگ

تحمیلی ترجمه شده به زبان روسی و همچنین کتاب‌های دو زبانه خیام، حافظ و سعدی مورد توجه و استقبال ویژه بازدیدکنندگان از غرفه ایران قرار گرفته است.» (www.tifb.ir) در نمای شگاه پکن نیز بیش از ۳۰ اثر از دفاع مقدس عرضه شد. م. شرق نیوز به نقل از خبرگزاری تسنیم اعلام می‌دارد در این خصوص اعلام نموده است که «با وجود آنکه شارخبرهایی از محدودیت کتاب‌های دفاع مقدس در چین، برخی نیز بر این باورند که اخیراً ادبیات مقاومت در چین با استقبال مواجه شده و حتی در ترجمه تحت‌اللفظی نیز چینی‌ها عبارت «دفاع مقدس» را برگزیده‌اند، در این صورت می‌توان گفت، ادبیات دفاع مقدس ما اگر خوب عرضه شود مخاطبان گسترده‌ای در چین خواهد داشت.» (www.mashreghnews.ir) و نمای شگاه‌های دیگری که با توجه به فعالیت مسئولین رمان دفاع مقدس جزو آثار پای ثابت آنها بوده است و البته تنها حضور کافی نیست و تعداد رمانهای عرضه شده و نوع رمان‌هایی که عرضه می‌شود و تلاشی که در صحن نمایشگاه برای معرفی این کتاب‌ها به استقبال‌کنندگان می‌شود از جمله مهمترین عوامل فراهم شدن بستر برای جهانی شدن رمان دفاع مقدس.

در مجموع با بررسی اخبار نمایشگاه‌ها در این چند سال اخیر رمان شطرنج با ما شین قیامت، بیشترین حضور را در نمایشگاه‌های بین‌المللی داشته است؛ البته در جنب کتاب معروف «دا» یا اثر «سفر به گرای ۲۷۰ درجه». رمان «نخل‌های بی‌سر» با توجه گذشت تاریخ نشر آن و کیفیت پایین از کم‌توجه‌ترین رمانها در این عرضه بوده است. رمان شطرنج با توجه به عنوان و مضمون و شیوه خاص خود در بسیاری از نمایشگاه‌ها مورد توجه استقبال‌کنندگان واقع شده و جزو آثار مطرح و منتخب این قبیله نمایشگاه مانند نمایشگاه فرانکفورت بوده است.

در جهان عرب نیز نمای شگاه‌های بین‌المللی مختلفی برگزار می‌شود که از مهمترین آنها نمایشگاه بین‌المللی قاهره است. بسیاری از ناشرین عربی جزو مشهورترین و قدیمی‌ترین چاپخانه‌های جهان هستند که همواره در نمایشگاه‌ها و بازارهای جهانی حضور مستمر و مؤثری داشته‌اند و رمان‌های مقاومت فلسطینی از مهمترین حوزه‌های مورد توجه این ناشران در نمایشگاه‌ها مختلف بوده است. در میان رمان‌های مورد بحث، آثار کنفانی و جبرا ابراهیم

جبراً معمولاً از آثار حاضر در بسیاری از نمایشگاه‌های جهانی است که سبب شهرت کم‌نظیر و ترجمه به زبان‌های مختلف شده است؛ اما با توجه به عدم مرکزیت حکومت فلسطینی مستقل و پرداختن دیگر کشورهای عربی به آثار ادبی منطقه جغرافیایی خود، آثار مقاومت فلسطینی معمولاً در موازنه‌ای نابرابر در نمایشگاه عرضه می‌شوند.

۲-۵- رسانه جدید

برخورداری آثار پایداری فارسی از رسانه جدید و به ویژه از مهمترین و قوی‌ترین عامل این رسانه در عصر جدید یعنی اینترنت، بسیار واپسگرا و کم بهره است. دانلود آثار پایداری و تهیه فایل‌های الکترونیکی از آن بسیار دشوار و ناممکن است و علی‌رغم قیمت پائینی که معمولاً این آثار دارد، تهیه فایل‌های الکترونیکی به صورت دانلود و خرید اینترنتی سخت و دشوار است؛ در حالی که در میان آثار ادبی و پایداری عربی اینگونه نیست و عکس آن مشهود است و رمان‌های پایداری فلسطین در تمامی نقاط جهان با استفاده از سایت‌های مختلف قابل خرید و دانلود رایگان است. به عنوان مثال در میان رمانهای مورد بحث فارسی رمان «ازبه» و «نخل‌های بی سر» با کیفیتی پایین قابل دانلود است؛ اما رمان شطرنج با ماشین قیامت از طریق اینترنت قابل دسترسی نیست. هرچقدر آثار پایداری دفاع مقدس از ارزش و اهمیت بالایی برخوردار باشد، به همان نسبت دسترسی به آن از طریق شبکه جهانی اینترنت دشوارتر است؛ اما در میان رمان‌های مورد بحث عربی هر سه رمان به راحتی در سایت‌های مختلف قابل دانلود و دستیابی رایگان و حتی خرید است. رمان قنادیل ملک الجلیل در ششصد صفحه با چاپ منقح و گران قیمت از همان سال انتشار یعنی ۲۰۱۲م در سایت‌های مختلف قابل دانلود شد و در اختیار علاقمندان قرار گرفت. وضعیت دستیابی به دیگر رمان‌های پایداری فلسطین هم چنین است و این رمان‌ها علاوه بر سایت‌های عربی در سایت‌های غیر عربی هم قابل دانلود است.

آثار پایداری از دیگر وسایل رسانه‌ای چون تلویزیون و ماهواره هم نسبت به رمان عربی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. عمدتاً رادیوهای خارجی و ماهواره‌های خارج از کشور بدلیل زوایه معنادی که با حکومت ایران دارند به ترویج و نشر رمان‌های پایداری نمی‌پردازد؛ در حالی که رمان‌های پایداری فلسطین اینگونه نیست و این رمان‌ها با استفاده

از این کانال‌ها و رادیوها و شبکه‌های تلویزیونی و ماهواره‌ای توانسته است آثار خود را به کل جهانیان معرفی کند و باعث جهانی‌سازی این آثار گردد.

مهمترین عامل رسانه‌ای برای ترویج و جهانی‌سازی ادبیات پایداری، سینما است. سینما می‌تواند نقش مهم و مؤثری در ترویج آثار پایداری ایفا نماید. سینما مهمترین، محبوبترین و موثرترین عامل رسانه‌ای در دوران معاصر است. این رسانه دیداری-شنیداری امروزه در عرصه آثار هنری از دیگر ژانرهای هنری و ژانرهای ادبی پیشی گرفته است؛ از این رو، اثری ادبی اگر به این فناوری دربیاید و به اصطلاح اقتباس سینمایی رخ دهد، تنها بهره‌گیری سینما از ادبیات نیست، بلکه بهره‌گیری دوسویه است و استفاده ادبیات در این اقتباس به خاطر ورود به عرصه جهانی کم‌از استفاده سینما از ادبیات نیست؛ بنابراین، ادبا که از آثار آنها اقتباس می‌شوند باید بسیار خوشحال باشند و نقش مسئولین ادبی در این است تا زمینه را برای این اقتباسات فراهم کنند؛ کما اینکه مسئولین سینمایی بایستی به فرآورده‌های ارزشی ادبی توجه کرده و آن را وارد قاب سینما کنند. سهم ادبیات پایداری از جمله رمان‌های مورد بحث، از این حیث در ایران تقریباً خوب است. در میان رمان‌های مورد بحث رمان شطرنج با ماشین قیامت شانس عرصه در فراتر از مرزها را داشته است؛ اما این امر بیشتر وابسته و ملزوم به عنصر ترجمه است. به عنوان مثال، ترجمه آلبانیایی رمان «شطرنج با ماشین قیامت» بهانه‌ای شد تا برنامه تلویزیونی یک ساعته درباره این کتاب در یکی از شبکه‌های تلویزیونی کشور آلبانی ساخته و پخش شود. این اثر در یک برنامه رسانه‌ای که تأثیرگذاری و سطح دسترسی به آن برای همگان مهیاتر است به تصویر کشیده شود و مسیر جهانی شدن آن را تا حدود زیادی راحت‌تر خواهد کرد. همچنین از این رمان نمایش و تئاتر با همین عنوان «شطرنج با ماشین قیامت» به کارگردانی شاهین صیادی در کانادا تمرین و اجرا شده و در برای علاقمندان به نمایش درآمده است. این اثر در روزهای ششم و هفتم بهمن در تالار چهارسو مجموعه تئاتر شهر روی صحنه رفت؛ اما علی‌رغم گلایه بسیاری از محققان این اثر ارزشی و مهم در سینمای ایران به تصویر کشیده نشده، و جا دارد فیلمی شایسته و مهیج از آن به اقتباس در بیاید. رمان پایداری فلسطین از این جهت با توجه به برخورداری از ماجراهای دراماتیک و روایت پردازی و زوایه دید هنری نویسنده‌اش مورد توجه سینما

گران قرار گرفته است و نوانسته از این رسانه شنیداری دیداری به عنوان کانالی مهم برای ورود به عصر جهانی بهره برد. از میان رمان‌های مورد بحث رمان «رجال فی ال شمس» کنفانی به اقتباسی سینمایی و فیلمی دراماتیک درآمده است. این رمان توسط فیلم ساز سوری تبار در سال ۱۹۷۲ با عنوان «المخدعون» یعنی فریب خوردگان تولید و نشر یافت. درباره دو رمان دیگر یعنی رمان البحث و قنادیل فیلم‌های مستند و گزارش‌هایی تصویری مختلف تهیه و نشر یافته است؛ اما این دو اثر همچنان به اقتباس سینمایی بلندی در نیامده‌اند.

۳- نتیجه‌گیری

نتایجی که از پژوهش حاضر به دست آمد شامل موارد ذیل است:

از جهت مؤلفه‌های پیرامنتی کوشش‌های کمی از جانب دست‌اندرکاران رمان دفاع مقدس فارسی به عمل آمده است که برخی از آنها به مسئولین برمی‌گردد و پاره‌ای دیگر هم به خود نویسنده‌گان در عدم خلق آثاری توانمند تا بتواند جاده جهانی شدن را به سهولت بییماید. در توضیح این نکته باید گفت: در این خصوص آثار باید آن توانایی لازم را داشته باشند تا در کانال‌ها و مؤلفه‌های فرامنتی اجازه حضور یابند؛ مانند برخورداری اثر از حوادث و رویدادهای دراماتیک و نحوه پردازش آنها که زمینه ظهور آن و تبدیل به فیلمی سینمایی فاخر را فراهم سازد و رمان‌های فارسی علی‌رغم چنین حوادثی هنوز در خلق آثاری حماسی نیاز به کوشش و فعالیت دارند؛ تا حدودی هم به مسئولین ذی‌ربط مرتبط است که در شناسایی این موارد کوشش زیادی به خرج نمی‌دهند به عنوان مثال رمان شطرنج قابلیت برخورداری از مؤلفه‌های فرامنتی را دارد که نیاز به تلاش مسئولین برای هرچه بیشتر این زمینه منجر می‌شود. در مجموع در میان رمان‌های مورد بحث فارسی رمان شطرنج با ماشین قیامت، داری بیشترین امتیاز از حیث برخورداری از مؤلفه‌های فرامنتی نظیر ترجمه و نمای شگاه و رسانه جدید است و دیگر رمان‌ها با کمترین امتیاز برخورداری از رمان مقاومت فلسطین هم از جهت مؤلفه‌های پیرامنتی با مشکلات جدی روبرو نیست و امتیازات بزرگی که سبب نموده است که با توجه و تلاش مسئولان عرب و توجه جهانی به این پدیده ادبی که بیشتر بدلائل اقتصادی و سیاسی برمی‌گردد و همچنین شهرت و جهان‌شمولی وقایع مقاومت فلسطین و قوت ادبی شاهکارهای این ادبیات سبب شده تا

حضور موفق‌تری در فراسوی مرزها داشته باشد که در میان رمان‌های مورد بحث رمان رجال فی الشمس و البحث عن ولید مسعود با استقبال کم‌نظیری مواجهه شده و از بیشتر مؤلفه‌های فرامتنی برخوردارند و رمان قنادیل هم با توجه به نشر تازه خود در آینده در صورت برخورداری از دیگر مؤلفه‌ها در این زمینه موفق خواهد شد.

فهرست منابع

قران کریم

- احمدزاده، حبیب. (۱۳۸۷). **شطرنج با ماشین قیامت**. تهران: سوره‌ی مهر.
- امیرخانی، رضا. (۱۳۹۴). **ازیه**. تهران: نیستان.
- انوشیروانی، علیرضا. (۱۳۹۱). «**ادبیات تطبیقی و ترجمه پژوهی**». ویژه‌نامه فرهنگستان (ادبیات تطبیقی). سال سوم بهار و تابستان، شماره ۵.
- امیلنسون، جان. (۱۳۸۱). **جهانی شدن و فرهنگ**. ترجمه محسن حکیمی. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- جبرا، ابراهیم جبرا. (۱۹۸۹). **البحث عن ولید مسعود**. بیروت: دارالثقافه الجدیدة.
- الخطیب، حسام. (۲۰۰۱م). **الأدب المقارن من العالمیة إلى العولمة؛ الطبعة الأولى**. الدوحة: المجلس الوطني للثقافة والفنون والتراث.
- رحماندوست، مصطفی. (۱۳۸۷). **فوت کوزه‌گری: مثل‌های فارسی و داستان‌های آن**. تهران: انتشارات مدرسه. چاپ دوم.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۸۷). «اینترنت، جهانی شدن و هویت فرهنگی دانشجویان دانشگاه تهران». فصلنامه انجمن ایرانی، مطالعات فرهنگی و ارتباطات. سال چهارم، شماره ۱۳.
- سعدی، مصلح بن عبدالله. (۱۳۷۵). **کلیات سعدی، براساس نسخه محمدعلی فروغی**؛ تهران: میلاد.
- عبود، عبده. (۱۹۹۹م). **الأدب المقارن، مشكلات وآفاق**. دمشق: اتحاد الکتاب العرب.
- فراست، قاسمعلی. (۱۳۸۵). **نخل‌های بی‌سر**؛ تهران: صریر.
- قلی‌پور، ماجده. (۱۳۹۵). «نقش جهانی شدن ارتباطات (اینترنت و ماهواره) بر نحوه گذران اوقات فراغت زنان جوان (مورد مطالعه: زنان جوان استان مازندران)». فصلنامه جامعه‌شناسی مطالعات جوان. دوره ۷، شماره ۲۲. صص: ۱۰۱-۱۱۸.
- قوامی، آسیه. (۱۳۹۲). «**عوامل مؤثر بر جهانی شدن شعر و ادب فارسی**». مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری اجتماعی. دوره ۴، شماره ۱۱، صص ۱۶۵-۱۸۴.

کنفانی، غسان. (۲۰۱۵م). **رجال فی الشمس**. قبرس: دار منشورات الرمال.
گل محمدی، احمد. (۱۳۸۱). **جهانی شدن فرهنگ، هویت؛ تهران: نشر نی**.
نصرالله، ابراهیم. (۲۰۱۲م). **قنادیل الملك الجلیل**. بیروت: دارالعربیة للعلوم ناشرون.
هاجری، حسین. (۱۳۸۱). «نمود مدرنیسم در رمان فارسی». نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی
تبریز. دوره ۴۵، ش ۱۸۵، صص: ۱۴۳-۱۶۷.
میرمحمدی، داود. (۱۳۸۱). «**جهانی شدن، ابعاد و رویکردها**». فصلنامه مطالعات ملی. سال
سوم، شماره ۱۱.

